

УДК 338.242

Н. Ю. Подольчак,
д. е. н., професор, завідувач кафедри адміністративного та фінансового менеджменту,
Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0284-9601>
І. С. Стеців,
к. е. н., доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту,
Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4982-1355>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.7.113

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТІВ АПК ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ

N. Podolchak,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Administrative
and Financial Management, Lviv Polytechnic National University
I. Stetsiv,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Administrative and Financial Management, Lviv Polytechnic National University

IMPROVEMENT OF THE RISK MANAGEMENT SYSTEM FOR CUSTOMS CONTROL
OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX ENTITIES AS A DIRECTION OF INCREASING
THE EFFICIENCY OF THE PUBLIC ADMINISTRATION FOOD SECURITY

У статті досліджено питання управління ризиками митного контролю суб'єктів АПК. Розроблено аналітичну модель потенційного негативного впливу ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки, яка демонструє тісний взаємозв'язок між ймовірними ризиками, що мають місце у митній діяльності з найбільшою частотою, та станом продовольчої безпеки у розрізі її складових. Доведено негативний вплив митних ризиків у сфері АПК на продовольчу безпеку країни, зокрема у вигляді зниження продовольчого експорту та імпорту. Проаналізованого динаміку приросту експорту та імпорту продовольчих товарів в Україні протягом 2018—2022 років, встановлено різку негативну тенденцію зниження даних показників в період після початку війни в Україні. Для нейтралізації негативного впливу та попередження проявів потенційних ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки на державному та глобальному рівні розроблено модель оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки, що зосереджена на вирішенні проблем організаційного напрямку, напряму суб'єктів АПК та міжнародного напрямку. Запропонована модель сприятиме створенню єдиного інформаційного простору Державної митної служби та суб'єктів АПК, що дозволить аналізувати та керувати ризиками в онлайн режимі, забезпечуватиме можливість виявлення причин і обставин, що призводять до настання ризиків митного контролю, дозволить попереджувати настання митних ризиків та мінімізувати їх наслідки.

The article examines the issue of risk management of customs control of agro-industrial complex entities. It is proved that one of the tasks of the state administration in the formation of food security of the country is the solution of problems in the field of foreign economic policy. Export-import operations are aimed at achieving the appropriate level of food security, requiring the introduction of effective customs and tariff regulation tools as components of the economic mechanism of state management of food security. An important role is played by the organization of the work of the State Customs Service, streamlining the regulations of its functioning and ensuring uninterrupted traffic at checkpoints in order to avoid downtime of food carriers, as the most vulnerable in relation to the time factor. An analytical model of the potential negative impact of customs control risks on ensuring food security has been developed, which demonstrates a close relationship between the probable risks that occur in customs activities with the greatest frequency and the state of food security in terms of its components. The negative impact of customs risks in the agricultural sector on the country's food security has been proven, in particular in the form of a decrease in food exports and imports. The analyzed dynamics of growth of export and import of food products in Ukraine during 2018–2022 showed a sharp negative trend of decreasing these indicators in the period after the start of the war in Ukraine. In order to neutralize the negative impact and prevent manifestations of potential risks of customs control on ensuring food safety at the state and global level, a model of optimization of the customs control risk management system in the field of food safety has been developed, which focuses on the solved problems of the organizational direction, the direction of the agro-industrial complex subjects, and the international direction. The proposed model will contribute to the creation of a single information space of the State Customs Service and subjects of the agricultural industry, which will allow analyzing and managing risks online, will provide the opportunity to identify the causes and circumstances that lead to the occurrence of customs control risks, will allow to prevent the occurrence of customs risks and minimize their consequences.

Ключові слова: державне управління, продовольча безпека, ризики митного контролю, експорт продовольчих товарів, імпорт продовольчих товарів, аграрний сектор.

Key words: public administration, food security, risks of customs control, export of food products, import of food products, agricultural sector.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Одним із завдань державного управління при формуванні продовольчої безпеки країни є розв'язання проблем у сфері зовнішньоекономічної політики. Експортно-імпортні операції суб'єктів АПК, спрямовані на досягнення належного рівня продовольчої безпеки, потребують запровадження дієвих інструментів митно-тарифного регулювання, як складових економічного механізму державного управління продовольчою безпекою. Важливу роль при цьому відіграє організація роботи Державної митної служби, впорядкування регламентів її функціонування та забезпечення безперервного руху на точках пропуску з метою уникнення простоїв перевізників продовольчих товарів, як найуразливіших по відношенню до фактору часу. Прогресуюче зростання митних ризиків, зумовлене наслідками війни в Україні призводить до зниження експорту та імпорту продовольчих товарів та становить загрозу продовольчій безпеці України та світу загалом. Наведене доводить необхідність удосконалення системи управління ризиками митного контролю у сфері державного управління продовольчою безпекою.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням митних ризиків присвячено статті вчених Ю. В. Бугеля, М. Л. Ковальової, О. Микуляк, М. Стародубцева, Ю. В. Столєтова, Л. М. Федоришиної, Г. З. Чекаловської та ін. В основному їх увагу зосереджено на таких напрямках як: впорядкування класифікації митних ризиків [1, 2], дослідження світового досвіду управління митними ризиками [3, 4], визначення принципів, особливостей митного оформлення та рівня ризиків [5], систематизації факторів та джерел митного ризику [6], тощо. Частково проблеми митного регулювання продовольчого сектору описано у роботах Ю. О. Білянського, А. С. Зеніни-Біліченко, П. І. Коренюка, А. Ю. Казбана, В. В. Сабадаш та інших. Зокрема П. І. Коренюком та А. С. Зеніною-Біліченко запропоновано перспективні шляхи розвитку митного регулювання продовольчого ринку з урахуванням наявного потужного ресурсного потенціалу для виробництва якісних екологобезпечних продуктів харчування та продовольчої сировини [7]. Вчені В. В. Сабадаш та А. Ю. Казбан, описуючи орієнтири національної митної політики в умовах торгово-економічної інтеграції, рекомендують впроваджувати митну політику захисту національних ринків від екодеструктивної продукції та посилювати процедури фіто-

Таблиця 1. Динаміка приросту експорту продовольчих товарів у 2018 — 2022 р.р., (%)

Продовольчі товари	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Sparkline приросту експорту
Живі тварини; продукти тваринного походження :	9,19	5,48	-6,96	13,22	9,46	
- живі тварини	0,17	36,61	-17,65	-20,64	-5,01	
- м'ясо та їстівні субпродукти	21,60	10,20	-8,40	29,66	9,27	
- риба і ракоподібні	-5,29	34,65	25,47	35,52	-25,94	
- молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	-2,68	-5,63	-6,02	-11,27	19,57	
- інші продукти тваринного походження	15,29	16,37	4,96	46,12	-35,83	
Продукти рослинного походження	7,27	30,63	-7,99	30,76	-13,25	
- живі дерева та інші рослини	12,29	45,85	-11,38	41,79	-39,05	
- овочі	0,13	-21,71	-8,87	16,93	-47,77	
- їстівні плоди та горіхи	17,04	13,80	-8,35	54,45	-14,97	
- кава, чай	-11,39	-2,90	28,20	5,93	-30,99	
- зернові культури	11,37	33,05	-2,31	31,17	-26,18	
- продукція борошномельно-круп'яної промисловості	-3,34	14,95	-23,56	-4,02	-5,88	
- насіння і плоди олійних рослин	-5,14	31,17	-28,12	32,17	54,36	
- рослинні матеріали для виготовлення	41,90	54,99	-9,23	-61,43	83,17	
Жири та олії тваринного або рослинного походження	-2,37	5,24	21,44	22,45	-15,46	
Готові харчові продукти	6,79	6,68	4,37	12,72	-34,09	
- продукти з м'яса, риби	39,84	5,04	-1,17	27,90	6,81	
- цукор і кондитерські вироби з цукру	-12,09	-30,66	-1,62	-1,49	21,53	
- какао та продукти з нього	11,07	0,25	-1,57	11,25	-34,36	
- готові продукти із зерна	-9,48	0,39	16,23	32,43	-39,26	
- продукти переробки овочів	-2,38	11,36	-10,02	16,18	10,99	
- різні харчові продукти	9,04	8,10	11,84	11,10	-32,47	
- алкогольні і безалкогольні напої та оцет	9,85	-8,28	6,10	38,79	-34,06	
- залишки і відходи харчової промисловості	16,51	21,35	6,07	9,94	-37,57	
- тютюн і промислові заміники тютюну	12,08	9,76	0,85	2,64	-69,39	
Експорт продовольчих товарів	4,81	18,98	1,92	24,93	-15,56	
Загальний експорт	9,41	5,75	-1,72	38,38	-35,14	

*Джерело: розраховано автором на основі [12].

санітарного контролю [8]. Білянський Ю.О., досліджуючи статистичні дані митниці, разом із всією супровідною документацією, яка формалізує товар, що перетинає митний кордон України, вказує, що митна статистика до підсумкових даних включає лише показники обсягів експортно-імпортних операцій, зафіксованих у вантажних митних деклараціях [9, с. 75], що призводить до зростання митних ризиків у сфері продовольчої безпеки України. Як вказують науковці, держава зазнає великих втрат від нелегального або напівлегального проникнення іноземних товарів через митний кордон України з порушенням вимог чинного законодавства, застосування різноманітних "сірих" схем, виявлення яких в умовах дії чинного правового забезпечення та існуючої системи контролю майже неможливе [10, с. 9]. В цілому проведені дослідження дають відповіді на ряд питань пов'язаних із митною політикою у сфері продовольчої безпеки, проте поза увагою залишаються про-

блеми удосконалення системи управління митними ризиками, особливо під час війни в Україні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є визначення ризиків митного контролю у сфері продовольчої безпеки та удосконалення системи управління ними.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Продовольча безпека є стратегічно важливим об'єктом державного управління в умовах інтеграції України до світового простору. Особливо гостро питання забезпечення продовольчої безпеки постають в період воєнного часу, який розширює коло проблем та ускладнює процес їх вирішення. Йдеться не лише про розв'язання проблем продовольчого забезпечення на рівні країни. До війни Україна входила

ла до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі, зокрема у 2021 році український експорт продовольчої продукції склав майже 28 мільярдів доларів, зокрема 7 мільярдів євро (7,4 мільярда доларів) до ЄС [11]. Тому, з початком повномасштабного вторгнення в Україну, збільшується ймовірність настання продовольчої кризи на світовому рівні. На сьогодні через війну в Україні під загрозою опинилися такі країни як Єгипет, Ємен, Ліван, Ізраїль, Лівія, Ліван, Туніс, Марокко, Ірак, Саудівська Аравія, Індонезія, Бангладеш, Пакистан, що були основними покупцями пшениці та кукурудзи. Експорт продовольчих товарів знизився на 15,56%, а загальний на 35,14% (Табл. 1).

Війна вплинула на 25% світової торгівлі зерновими та спричинила зростання світових цін, інфляцію продовольства та зменшення доступу до продовольства в країнах, які імпортують аграрну продукцію з України [11].

Різне зниження експорту спостерігається також по таких групах продовольчих товарів як овочі — на 47,77%, кава та чай — на 30,99%, зернові культури — на 26,18%, риба і ракоподібні — на 25,94%, інші продукти тваринного походження — на 35,83%, какао та продукти з нього — на 34,36%, готові продукти із зерна — на 39,26%, різні харчові продукти — на 32,47%, алкогольні і безалкогольні напої та оцет — на 34,06%, залишки і відходи харчової промисловості — на 37,57%, тютюн і промислові заміники тютюну — на 69,39%.

Питання імпортозалежності постало не лише у азійських країнах та країнах регіону MENA. Україна також потрапила у складну ситуацію через порушення ланцюгів поставок окремих продовольчих товарів, що складали значну частку споживання, проте забезпечувалися імпортом, а не власним виробництвом. Окрім цього частина стратегічних продовольчих товарів перестали вироблятися через активні військові дії та втрати вітчизняних виробничих потужностей. Тому значне зниження імпорту продовольчих товарів у 2022 році становить загрозу продовольчій безпеці України. Загалом імпорт товарів знизився на 24,12%, в основному за рахунок продовольчих товарів, зниження по яких становило 23,19%, (Табл. 2).

Частково проблеми зовнішньої торгівлі, що стосуються не лише продовольчих товарів, розв'язано за допомогою розробки та впровадження низки законів та постанов, орієнтованих на забезпечення експорту та імпорту окремих товарів та послуг в умовах воєнного часу. Таким чином значні зміни відбулися у роботі митниці, зокрема було спрощено порядок митного оформлення товарів, транспортних засобів, та надано певні пільги для імпортерів, що дозволило своєчасно і повноцінно забезпечувати населення всім необхідним. Насамперед новації митного оформлення товарів стосувалися імпортних та експортних операцій, порядку роботи митних органів, правового регулювання ввезення деяких товарів [13].

Зокрема відповідно до Закону "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства

на період воєнного стану" від 24.03.2022 р. № 2142-IX від оподаткування ПДВ звільнено операції з ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, крім фізичних та юридичних осіб, які обрали ставку єдиного податку, визначену пп. 1 п. 293.3 ПКУ [14]. Також Постановою КМУ № 330 від 20.03.2022 Державній митній службі доручено забезпечити спрощення форми попередньої митної декларації, у тому числі шляхом передбачення можливості її подання в електронній формі, зокрема засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг [15].

Дія наведених нормативно-правових актів сприяє врегулюванню питань експорту та імпорту та дозволяє мінімізувати митні ризики, проте особливої уваги потребує регулювання митного контролю продовольчих товарів для забезпечення продовольчої безпеки країни з одного боку та світу з іншого. На сьогодні питання спрощеного ввезення харчових продуктів обмежується лише в рамках гуманітарної допомоги. Зокрема Постановою КМУ № 174 від 01.03.2022 регулюються питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану [16], Постановою КМУ № 238 від 09.03.2022 визначається порядок визнання товарів гуманітарною допомогою та їх використання в умовах воєнного стану [17], а також Постановою КМУ № 379 від 27.03.2022 визначаються особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану [18]. Окрім цього, спрощено вимоги до маркування імпортованих продуктів харчування для їх швидшого ввезення під час воєнного стану [19]. Проте для забезпечення належного рівня продовольчої безпеки важливим є розгляд даного питання у ширших масштабах.

Удосконалення системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки потребує впорядкування класифікації митних ризиків у розрізі складових продовольчої безпеки. На сьогодні класифікація митних ризиків є предметом дослідження багатьох вчених, зокрема науковці Ю.В. Бугель та Г.З. Чекаловська класифікують митні ризики за критерієм об'єктивно-суб'єктивного характеру факторів ризику, за критерієм можливості прогнозування факторів ризику, за критерієм видимості факторів ризику та за критерієм приналежності факторів ризику [6, с. 113]. Ю. В. Столетов виділяє такі класифікаційні ознаки як час виникнення, основні фактори виникнення, характер обліку, характер наслідків та сфера виникнення [1]. Інші вчені класифікують митні ризики також за фактом виявлення, цілями митного контролю, характером розвитку, сферою поширення, часом функціонування, частотою прояву, характером виявлення, причинами виникнення, можливістю прогнозування, складовими митної безпеки, митними режимами, оподаткуванням, ступенем керованості, тощо [20; 21, с. 88; 22, с. 96]. Такий широкий перелік класифікаційних ознак дає можливість детально вивчити природу митних ризиків та сформувати необхідну систему класифікації відповідно до потреб управління. На наш погляд ризики митного контролю у сфері продовольчої безпеки варто згрупувати за певними напрямками, відповідно до найважливіших про-

Таблиця 2. Динаміка приросту імпорту продовольчих товарів у 2018 – 2022 р.р., (%)

Продовольчі товари	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Sparkline приросту імпорту
Живі тварини; продукти тваринного походження :	25,49	16,72	17,41	26,70	-26,30	
- живі тварини	25,06	6,71	5,57	12,88	-31,49	
- м'ясо та їстівні субпродукти	49,67	-5,40	4,05	29,98	-2,13	
- риба і ракоподібні	20,66	17,30	5,57	28,59	-28,33	
- молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	25,42	59,21	81,95	24,69	-35,45	
- інші продукти тваринного походження	3,43	-1,73	4,78	22,99	-5,71	
Продукти рослинного походження	11,78	17,36	10,84	7,10	-9,57	
- живі дерева та інші рослини	25,08	20,39	19,40	51,01	-34,13	
- овочі	39,73	100,00	23,63	-4,62	40,75	
- їстівні плоди та горіхи	10,36	27,81	18,18	5,05	-20,69	
- кава, чай	7,68	6,40	12,98	6,12	3,11	
- зернові культури	8,12	-5,39	-1,05	-7,16	-7,65	
- продукція борошномельно-круп'яної промисловості	6,51	2,17	0,25	68,12	-26,85	
- насіння і плоди олійних рослин	10,93	0,86	-3,16	15,76	-20,06	
- рослинні матеріали для виготовлення	-22,54	-6,86	-0,43	117,47	24,40	
Жири та олії тваринного або рослинного походження	0,28	-5,26	10,69	58,37	-33,82	
Готові харчові продукти	20,98	11,78	13,53	20,46	-28,61	
- продукти з м'яса, риби	18,53	30,97	26,13	13,44	-21,77	
- цукор і кондитерські вироби з цукру	41,03	5,02	5,14	131,51	-59,09	
- какао та продукти з нього	29,84	6,66	14,91	17,57	-44,24	
- готові продукти із зерна	30,37	30,69	20,29	20,53	-15,35	
- продукти переробки овочів	27,41	4,73	10,03	25,26	-17,92	
- різні харчові продукти	12,16	7,74	10,33	15,70	-26,03	
- алкогольні і безалкогольні напої та оцет	31,37	8,84	10,20	22,44	-31,90	
- залишки і відходи харчової промисловості	28,89	7,10	20,10	24,69	4,41	
- тютюн і промислові заміники тютюну	4,01	18,03	12,53	7,81	-39,04	
Імпорт продовольчих товарів	17,54	13,46	26,77	19,21	-23,19	
Загальний імпорт	15,28	6,32	-10,63	34,06	-24,12	

*Джерело: розраховано автором на основі [12].

блем, що потребують розв'язання на сьогодні, а саме як ризики організаційного напрямку, ризики суб'єктів агропромислового комплексу (АПК) та ризики міжнародного напрямку (Рис. 1).

Запропонована аналітична модель потенційно-негативного впливу ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки демонструє тісний взаємозв'язок між ймовірними ризиками, що мають місце у митній діяльності з найбільшою частотою, та станом продовольчої безпеки у розрізі її складових. Зокрема на фізичну доступність продовольчих товарів матиме негативний вплив ускладнення митних формальностей при експорті та імпорті, що виникатимуть якщо відбуватимуться порушення порядку виконання митних формальностей, внаслідок недобросовісності або професійних помилок чи протиправних дій персоналу митниці,

через недостатність забезпечення митниць засобами діагностики, ненадійність функціонування технічної системи чи збої в програмному забезпеченні. Окрім цього причиною зниження експорту та імпорту продовольчих товарів, або затримок при перетині кордону можуть стати несвоєчасна оплата митної заборгованості, попередній перетин кордону забороненими, неякісними, шкідливими товарами, розходження маршруту продовольчих товарів з транспортними документами, неякісна підготовка документів, про митну вартість товарів та розходження в митній класифікації товарів.

Щодо впливу митних ризиків на економічну доступність продовольчих товарів, як складової продовольчої безпеки, варто відмітити ймовірність зростання втрат часу під час проходження митного контролю, що негативно відображаються не лише на

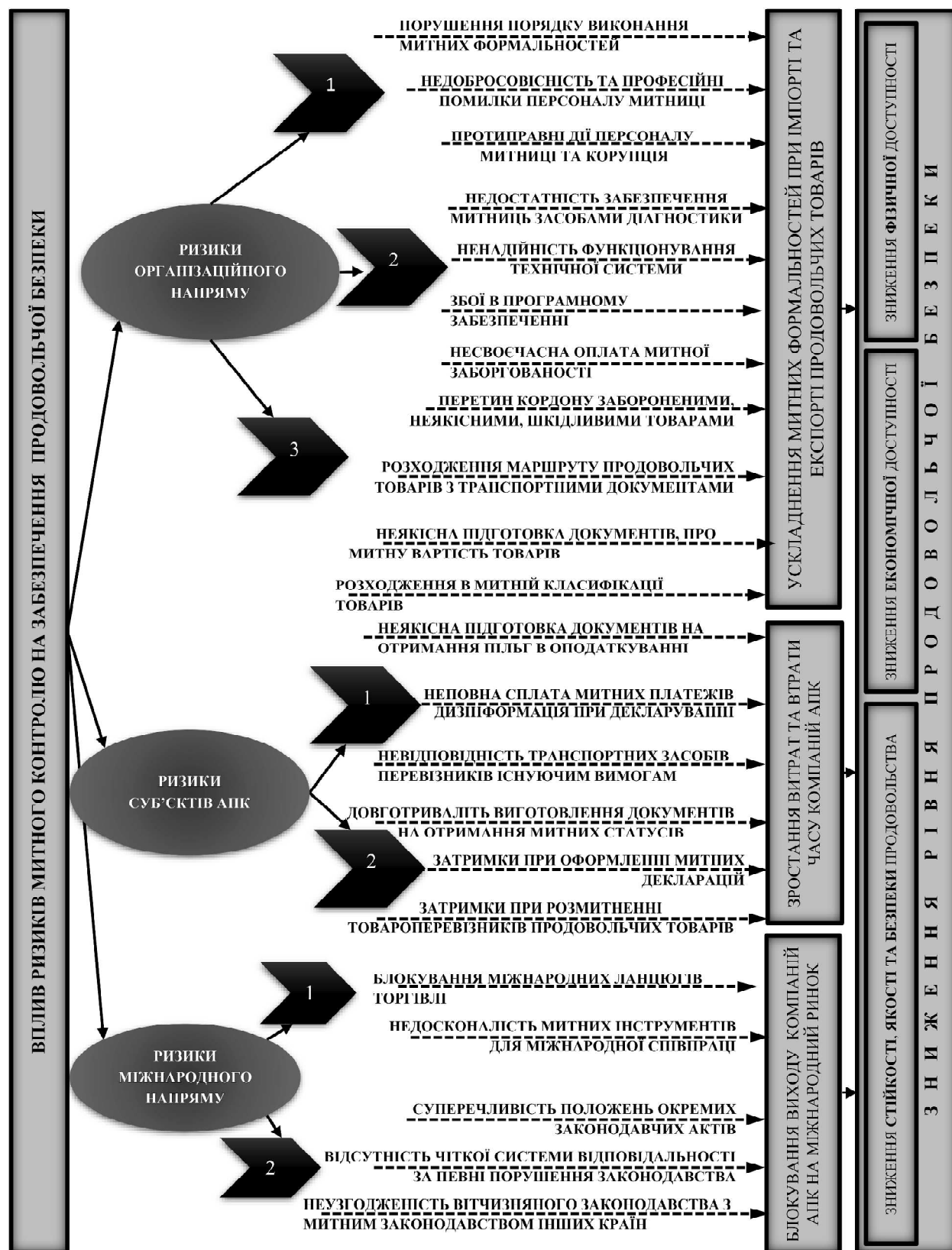

Рис. 1. Аналітична модель потенційного негативного впливу ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження.

якості і безпечності харчових продуктів, але призводять до додаткових витрат суб'єктів АПК і, таким чином, до зростання вартості продовольчого кошика. До ризиків, ймовірність настання яких веде до переліче-

них наслідків, можна віднести неякісну підготовку документів на отримання пільг в оподаткуванні, неповну сплату митних платежів, свідоме і несвідоме дезинформування при формуванні митних декларацій, не-

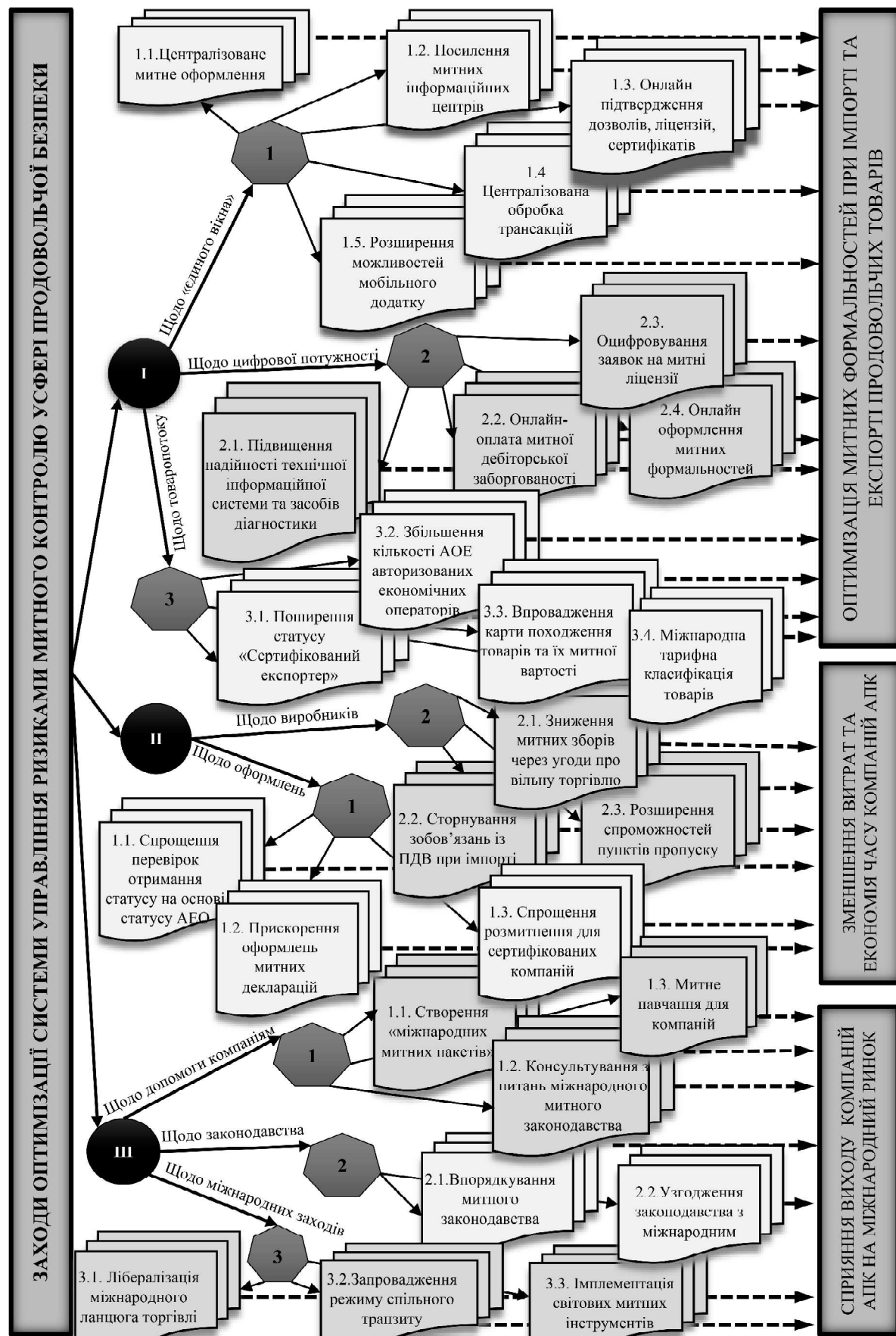

Рис. 2. Модель оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки

Джерело: розроблено автором на основі проведеного дослідження.

відповідність транспортних засобів перевізників існуючим вимогам. Особливої уваги при цьому потребують ризики, що призводять до втрат часу при перетині кордону, зокрема затримки при оформленні митних декларацій та розмитненні продовольчих вантажів, оскільки суб'єкти АПК перевозять товари, термін придатності яких є коротким порівняно із іншими видами товарів.

Основну загрозу глобальній продовольчій безпеці становить ймовірність настання ризиків, що провокують блокування виходу компаній АПК на міжнародний ринок. Серед них варто виділити блокування міжнародних ланцюгів торгівлі, недосконалість митних інструментів для міжнародної співпраці, суперечливість положень окремих законодавчих актів, відсутність чіткої системи відповідальності за певні порушення законодавства, неузгодженість вітчизняного законодавства з митним законодавством інших країн, тощо.

Для нейтралізації негативного впливу та попередження проявів потенційних ризиків митного контролю на забезпечення продовольчої безпеки на державному та глобальному рівні розроблено модель оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки, що зосереджена на вирішенні проблем організаційного напрямку, напрямку суб'єктів АПК та міжнародного напрямку (Рис. 2). Оптимізація митних формальностей при імпорті та експорті продовольчих товарів базуватиметься на трьох складових: удосконалення роботи "Єдиного вікна", посилення цифрової потужності роботи Державної митної служби, прискорення товаропотоку через спрощення та впорядкування статусів та сертифікатів компаній АПК в режимі онлайн, а також впровадження карт походження товарів та їх митної вартості.

Економія часу та витрат компаній АПК на митних пунктах пропуску можлива при реалізації заходів зі спрощення перевірок на основі статусу АЕО, прискорення оформлень митних декларацій та спрощення розмитнення для сертифікованих компаній. Часткове зменшення витрат компаній АПК, що виникають в результаті настання митних ризиків можливе при реалізації митно-тарифного регулювання, зокрема зниження митних зборів через угоди про вільну торгівлю та сторнування зобов'язань із ПДВ при імпорті.

Першочерговим завданням для сприяння виходу компаній АПК на міжнародний ринок з метою забезпечення належного рівня глобальної продовольчої безпеки є заходи спрямовані на впорядкування та узгодження митного законодавства України з міжнародним митним законодавством. Окрім цього важливу увагу слід приділяти популяризації митного навчання для компаній АПК та консультуванню з питань міжнародного митного законодавства. Щодо реалізації заходів міжнародної співпраці варто виділити запровадження режиму спільного транзиту та лібералізацію міжнародного ланцюга торгівлі для подолання наслідків війни в Україні та їх впливу на зростання митних ризиків у сфері продовольчої безпеки.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Наслідки війни в Україні призводять до зростання ризиків митного контролю та зумовлюють зниження експорту та імпорту продовольчих товарів, що негативно відображається на загальному рівні глобальної продовольчої безпеки. Підвищення ефективності державного управління продовольчою безпекою повинне базуватися на розробці дієвих методів спрямованих на розв'язання наявних проблем. Запропонована модель оптимізації системи управління ризиками митного контролю у сфері продовольчої безпеки сприятиме створенню єдиного інформаційного простору Державної митної служби та суб'єктів АПК, що дозволить аналізувати та керувати ризиками в онлайн режимі, забезпечуватиме можливість виявлення причин і обставин, що призводять до настання ризиків митного контролю, дозволить попереджувати настання митних ризиків та мінімізувати їх наслідки. У свою чергу суб'єкти АПК, як важливі учасники процесу формування продовольчої безпеки, у тісній співпраці з Державною митною службою повинні сприяти мінімізації ризиків митного контролю у частині дотримання митних формальностей при експорті та імпорті продовольчих товарів, доброчесності та уважності при створенні документів для підтвердження таких операцій, адаптації до складних процесів цифровізації документообігу, вивченні та врахуванні митного законодавства. Удосконалення системи управління ризиками митного контролю на міжнародному рівні дозволить не лише вивести компанії АПК на світовий ринок в перспективі, а й відновити імпорт вже сьогодні та забезпечити Україну необхідною кількістю продовольчих товарів закордонного виробництва за рахунок прискорення товаропотоків на розширених митних пунктах пропуску, імплементації міжнародних митних інструментів та адаптації митного законодавства України до світових стандартів.

Література:

1. Столетов Ю. В. Управління ризиками, як елемент державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Державне управління: удосконалення та розвиток № 10, 2011. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=340>
2. Федоришина Л. М. Митні ризики: підходи до трактування та класифікації. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. № 20. С. 127—135. URL: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/1234-56789/2197>
3. Ковальова М. Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 35. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-35-8>
4. Стародубцев М., Микуляк О. Міжнародні підходи до управління митними ризиками та їхнє використання у митній діяльності України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Globalization of scientific knowledge: international cooperation and integration of sciences". 22.10.2021. Вінниця-Бідень. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.10.2021.08>

5. Ковальова М.Л. Принципи та особливості системи митного контролю в ЄС. Підприємництво та інновації. Випуск 17. 2021. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.2>

6. Бугель Ю. В., Чекаловська Г.З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління Том 31 (70). N 4, 2020. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/38962>

7. Коренюк П.І., Зеніна-Біліченко А.С. Особливості митного регулювання вітчизняного продовольчого ринку в сучасних умовах. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія "Економічні науки". № 1. 2021. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/2917/1/statta_korenuk_zenina-bilichenko_osoblivosti_mitnogo_reguluvannya_%20vitcziznagog_prodovalcogo_rinku_v_sucasnih_umovah.pdf

8. Сабадаш В. В., Казбан А. Ю.. Орієнтири національної митної політики в умовах торгово-економічної інтеграції. Механізм регулювання економіки, 2014, № 2. URL: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/articles/issue_21/VIKTOR_V_SABADASH_ARTEM_YU_KAZBANLandmarks_National_Customs_Policy_in_Terms_of_Trade_and_Economic_Integration.pdf

9. Білянський Ю. О. Інституційне забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств в умовах євроінтеграції. [Текст]: дис.... канд. екон. наук: 08.00.04. Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т. Київ, 2020. 292 с. URL: <https://www.pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-bilyanskyi2.pdf>

10. Клименко Л. В. Механізм державного управління зовнішньоторговельною діяльністю аграрного сектора економіки України. Агросвіт. № 2, 2013. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/2_2013/3.pdf

11. Загроза продовольчій безпеці світу. Міністерство закордонних справ України. Офіційний сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovalchij-bezpeci-svitu>

12. Сайт державної служби статистики України. Офіційна сторінка. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Накліцький Д. Митне оформлення товарів на період воєнного стану: ключові новації для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/news/210518_mitne-oformlennya-tovariv-na-perod-vonnogo-stanu-klyuchov-novats-dlya-bznesu

14. Закон "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану" від 24.03.2022 р. № 2142-IX. LIGA 360. Офіційний сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T222142>

15. Постанова КМУ № 330 від 20.03.2022 "Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану". Верховна рада України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text>

16. Постанова КМУ № 174 від 01.03.2022 "Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану". Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-propusku-gumanitarnoyi-dopomogi-cherez-mitnij-kordon-ukrayini-v-umovah-voyennogo-stanu-174>

gov.ua/npas/deyaki-pitannya-propusku-gumanitarnoyi-dopomogi-cherez-mitnij-kordon-ukrayini-v-umovah-voyennogo-stanu-174

17. Постанова КМУ № 238 від 09.03.2022 "Деякі питання визнання товарів гуманітарною допомогою та їх використання в умовах воєнного стану".

18. Постанова КМУ № 379 від 27.03.2022 "Про особливості здійснення гуманітарної допомоги, яка перевозиться залізничним транспортом в умовах воєнного стану".

19. Спрощено вимоги до маркування імпортованих продуктів харчування для їх швидшого ввезення під час воєнного стану. Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/cproshcheno-vimogido-markuvannya-importnih-produktiv-harchuvannya-dlyayih-shvidshogo-vvezennya-pid-chas-voyennogo-stanu>

20. Рудніченко Є.М., Несторишен І.В. Класифікація ризиків у митній справі. Митна безпека. 2012. № 1—2. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/1234-56789/2034/3/2.pdf>.

21. Бережнюк І.Г., Джумурат О.В. Систематизація класифікаційних ознак митних ризиків. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. 2013. Вип. 4 (41). С. 85—89.

22. Кулик Г.О. Класифікаційна модель системи ризиків у митній службі України. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. № 2. С. 91—98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_2_14.

References:

1. Stoliyov, Yu. V. (2011), "Risk management as an element of state regulation of foreign economic activity", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 10, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=340> (Accessed 10 March 2023).

2. Fedoryshyna, L. M. (2019), "Customs risks: approaches to interpretation and classification", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 20, pp. 127—135, available at: <http://srd.pgasa.dp.ua:8080/xmlui/handle/123456789/2197> (Accessed 10 March 2023).

3. Koval'ova, M. L. (2021), "Peculiarities of the customs risk management system: global and Ukrainian experience", *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, vol. 35, available at: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-35-8> (Accessed 10 March 2023).

4. Starodubtsev, M. and Mykuliak, O. (2021), "International approaches to customs risk management and their use in customs activities of Ukraine", *Materialy miznarodnoi naukovo-praktychna konferentsii "Globalization of scientific knowledge: international cooperation and integration of sciences"*, 22.10.2021, Vinnytsia-Viden', available at: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.22.10.2021.08> (Accessed 10 March 2023).

5. Koval'ova, M.L. (2021), "Principles and features of the customs control system in the EU", *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, vol. 17, available at: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.2> (Accessed 10 March 2023).

6. Buhel', Yu. V. and Chekalovs'ka, H.Z. (2020), "Risk management in customs affairs: essence and theoretical foundations", *Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho*

universytetu imeni V.I. Vernads'koho, Seriya: Ekonomika i upravlinnia, vol. 31 (70), no. 4, available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/38962> (Accessed 10 March 2023).

7. Koreniuk, P.I. and Zenina-Bilichenko, A.S. (2021), "Peculiarities of customs regulation of the domestic food market in modern conditions", Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriya "Ekonomichni nauky", vol. 1, available at: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/12345678-9/2917/1/statta_korenuk_zenina-bilichenko_osoblivosti_mitnogo_reguluvanna_%20vitciznanogo_prodovalcogo_rinku_v_suchasni_umovah.pdf (Accessed 12 March 2023).

8. Sabadash, V. V. and Kazban, A. Yu. (2014), "Landmarks of the national customs policy in the conditions of trade and economic integration", Mekhanizm rehulivannia ekonomiky, vol. 2, available at: https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_21/VIKTOR_V_SABADASH_ARTEM_YU_KAZBANLandmarks_National_Customs_Policy_in_Terms_of_Trade_and_Economic_Integration.pdf (Accessed 12 March 2023).

9. Bilians'kyj, Yu. O. (2020), "Institutional support for the development of foreign economic activity of agricultural enterprises in the conditions of European integration", Abstract of Ph.D. dissertation, economy 08.00.04, Higher educational institution "Podillia State University", Kyiv, available at: <https://www.pdatu.edu.ua/images/naukova-miznarodna-diyalnist/svr/dissertaciya-bilyanskyi2.pdf> (Accessed 12 March 2023).

10. Klymenko, L. V. (2013), "Mechanism of state management of foreign trade activities of the agrarian sector of the economy of Ukraine", Ahrosvit, vol. 2, available at: http://www.agrosvit.info/pdf/2_2013/3.pdf (Accessed 12 March 2023).

11. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine (2022), "Threat to world food security", Ofitsijnyj saj, available at: <https://mfa.gov.ua/zagroza-prodovalchij-bezpecivitu> (Accessed 16 March 2023).

12. Website of the State Statistics Service of Ukraine (2022), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 16 March 2023).

13. Naklits'kyj, D. (2022), "Customs clearance of goods during martial law: key innovations for business", available at: https://biz.ligazakon.net/news/210518_mitne-oformlennya-tovarv-na-perod-vonnogo-stanu-klyuchovnovats-dlya-bznesu (Accessed 16 March 2023).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the improvement of legislation for the period of martial law", LIGA 360, Official site, available at: <https://ips.ligazakon.net/document/T222142> (Accessed 16 March 2023).

15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution "Some issues of customs control and customs clearance of goods, in particular vehicles, under martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 18 March 2023).

16. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution "Some issues of the passage of humanitarian aid through the customs border of Ukraine under martial law", available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-propusku-gumanitarnoyi-dopomogi-cherez-mitnij-kordon-ukrayini-v-umovah-voyennogo-stanu-174> (Accessed 18 March 2023).

ukrayini-v-umovah-voyennogo-stanu-174 (Accessed 18 March 2023).

17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution "Some issues of recognition of goods as humanitarian aid and their use under martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 18 March 2023).

18. Cabinet of Ministers of Ukraine (2022), Resolution "On the peculiarities of the implementation of humanitarian aid transported by railway transport in conditions of martial law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2022-%D0%BF#Text> (Accessed 18 March 2023).

19. Government portal (2022), "The labeling requirements for imported food products have been simplified for their faster importation during martial law", available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/cproshchenno-vimogi-do-markuvannya-importnih-produktiv-harchuvannya-dlya-yih-shvidshogo-vvezennya-pid-chas-voyennogo-stanu> (Accessed 18 March 2023).

20. Rudnichenko, Ye.M., and Nestoryshen, I.V. (2012), "Classification of risks in customs affairs", Mytna bezpeka, vol. 1—2, available at: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/2034/3/2.pdf> (Accessed 20 March 2023).

21. Berezhniuk, I.H. and Dzhumurat, O.V. (2013), "Systematization of classification lakes on customs risks", Naukovy visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Seriya: Ekonomika, vol. 4 (41), pp. 85—89.

22. Kulyk, H.O. (2012), "Classification model of the risk system in the customs service of Ukraine", Visnyk Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, vol. 2, pp. 91—98, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_2_14 (Accessed 20 March 2023).

Стаття надійшла до редакції 27.03.2023 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73